

ISSN-0235-1366

Селалад

6+

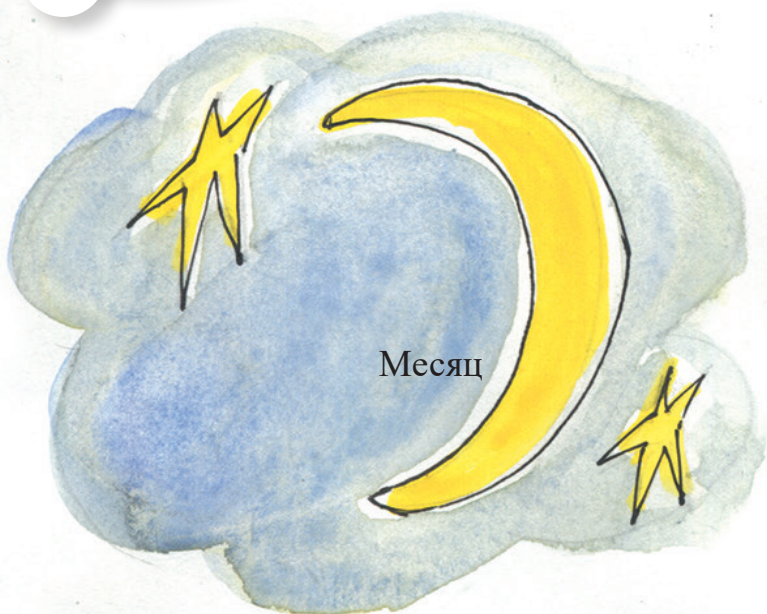
selaad.ru

№ 4 2025
Бекарга бутт

Хьоашаланаькъан лаьла

Бутт

- Хорсам, тлугаск,
беттадуарг,
малагча бетта
дуаш да хьо? –
дувцаш ягла
беша йилиг,
къайлаяьккха
хаьса йоархlo.

Тийрк

Тийрка талглеш
йизза, теркаш,
йоагла, глар еш,
лаьржа талглеш.
Тийрка талглеш, -
гамажий лул,
хлана уд шо,
малав шун лу?

Гудантанаькъан Д. сурташ

Хий

Хий кхухьа гадж, хий кхухьа лад
—
са ворхl бос бола салалад!
Йодаш я со цунца хий да.
Карта йисте латт тха дада,
вешта аьлча, воккха дади.
Йоах цо, тлехьакхайкаш:
- Мади! Юккъера ийце далахь
из...
- Дика да, дади, - жоп лу аз.

Баскилги ахкеи

Ма хоза да
Дйайха ахка!
Йиш я новкъа
Гудалкх хахка.

Зунгат доагла
Кли фийг бахъя;
Хъара бихъя,
ЛерхI из ахъя.

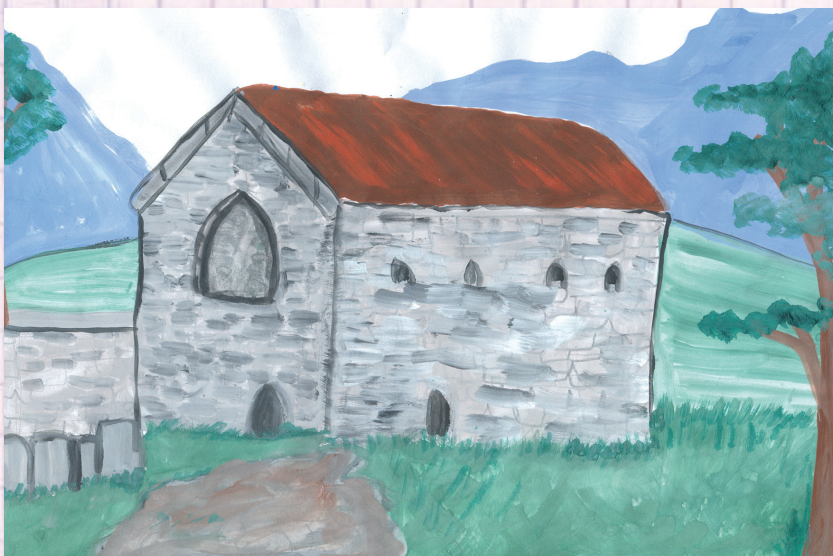
Йиш я Iаса
Баъ тIа дига,
Дукха хIама
Гуш хул цига.

Баскилг дагла,
КIина ха деш.
Шераш дIаух,
Баскилг къадеш.

Овшанаькъан Дана,
Сурхо тIара ООШ,
5 «а» класс.

Йовлой Мухъаммада сурт.
гI. Наьсаре, УЦ «Дийлла дуне».

Йовлой Мухъаммада сурт.
гI. Наьсаре, УЦ «Дийлла дуне».

Ахкан викал

Ахка денад
Юрта башха;
Доаллаш санна,
Са тIа дашха.

ЙIайха хилар -
Заман дикал;
Дошо малх ба
Ахкан викал.

Эсамарзанаькъан Хади,
Сурхо тIара ООШ,
5 «б» класс.

Мичара хьадаьннад хьоалчагIа яха дош?

Вайна массанена дика довзаш да хьоалчагIа яха дош. Из я моллагIа дика денача нах вIашагIкхета а цар сакъерда а моттиг. Хьаьшашта шунаш а увтаду, хьоалчагIаш деш. Уж де йиш я саг йоагIача, йоI йодача, арахьа дукхалийнна е лаьца ваьлчачара саг цIавеча, иштта кхы дIахо а. Масала, ала йиш я: «Лоалахочун саг йоагIача хьоалчагIа ду кхоана». Кхыча беса а ала йиш я: «Сибрера цIавена саг везвеш, доккха хьоалчагIа хилар тха юрта». Иштта ала йиш я: «ТIем тIара, Iоажалах тинна, цIавенача сага тIера, гаргара нах гулбаь, хьоалчагIа дир».

ХьоалчагIа яхилга фуд хов вайна. Из дош мичара хьадаьннад, вай даьша мишта оалаш хиннад, цхьаболча лоам бахача наха тахан а из мишта оал дукхачарна хац. Цун маIан тIа вай уйла яьяз аьнна хет сона. Тхоца Шолжа-ГIалий тIа университете деша вагIар Буро магIара Котанаъкъан Хьусена Заьудин

яха зIамига саг. Цо массаза оалаш дар, «Кирандийнахьа хьочох долча ваха веза са». Цу хана сона хетар, цо из дош харцахьа, гIалат деш дIаоалш санна. ТIехьагIа дIауйла йича, цо из нийса оалаш хиннад аьнна хет сона.

Хьалхарча вай даьша шоаш моллагIа дика денача хьоашалгIа болхаш, фусам-даьшта совгIат хьош хиннад. Дувцаш да, кхыметтел гIалан билла кхера а тIехьа совгIата кхухьаш хинаб, яхаш. Вешта аьлча, дика дена моттиг хиннай моллагIа совгIат хьош яр, цудухьа цох хьахиннад къаьнара дош – хьочох. Таханарча меттала аьлча, из хьоалчагIа да.

Котанаъкъан Заьудин ше воацаш ва. Милице полковник, ГIалгIайчен МВД министра гIонча зуламхой кулгах велар. Бакьда цунца баьха, кхийна нах кхы а дукха ба. Хетаргахьа, цар а леладеш хила тарлу хьоалчагIа яхача деша меттел, хьочох яха дош.

Хамхой Жимсари

Коси

Кóси йоаллар
Ара ловзаш,
Бургац урагIхувсаш,
Цаховш цун из
Караръяьлар,
Юедар из
БосагIа.

Мухъ а бетташ,
Елхар Кóси:
«Бургац
Йода са.
Гаьнайюалаш
Латт са бургац,
Довла оарцагIа!»

Телефон

- Дада, хъая сога телефон,
Со цох ловзаргвар.
Хоза хет сона цу тIара ловзар,
Цох оал «Скорпион».

- А, лургъяц аз сай телефон,
Из ловзорг мичад.
Мегаш яц из берашка тела,
Лазар хург ма дий.

Хъай учебникаш хъаййце,
Урокаш Iа йой,
Дуккха дикагIа пайда эца
Аьттув хург ма бий.

- Дада, классе массанега
Телефонаш я.
Со цаI мара мичав цига,
Из йоацаш, сел кье.

- Эггара вIаьхех хьо ва хьона,
Хьона из дIахой.
Зе деш мел дар массахана
Во ма лаьрхIадий...

УнахцIено лоро доахкаш,
Нагахъа дале шоаш,
Берашка ала, телефонаш
ДIаяха еза оаш.

Математик

Мехкараша шийна тийнна йовлакхаш лоархIаш воалл кIаьнк.

- Амада, йовлакхаш дукха гулдаьдий Ia? – хет Яне.

- Гулдаьд.

- Пхиъ хургдий?

ДукхагIа хургда.

- Итт хургдий?

- Кхы а дукхагIа...

- Массад уж гIаккха?

- Кхоъ да, - яьхад Амадас.

Декабрь

- Декабрь яхача дешаца гIехъа «я» хIа-на диллад Ia? – хаьттад хьехархочо. - Улга гIа яздаь ма латтий из.

- Ia гIалат даьд мотташ вар со, - яьхад Ине.

Кхоартой Марет

Фуд эггара хозагла?

Беро хаяттад,
 Дага хлама доацаш:
 - Эггара хозагла
 Фуд алал сога.
 - Гаьнаш, баьцаш, -
 Жоп деннад.
 - Маьлха зланарел
 Хозагла фуд?
 Іаьржача бийсал
 Хозагла фуд?
 - Бийсан боад я, -
 Бов хиннай йист.
 - Хьунаш! -
 Йистхиннад
 Цогали борзи.
 Іаьржача хьарглас:
 - Сигаленаш, - йоах.
 - Сона хетачох, форд! -
 Форда жлале йоах.
 - Са цлог, шеко яц! -
 Тлауса йоах...
 Сона а хийтар
 Уж шедар бакъ:
 Оалхазар, аькха,
 Гаьнаш, баьцаш.
 Шоана фу хет тлаккха,
 Ладувгі аз шуга?
 Фуд эггара хозагла,
 Алал шоай сога.

БоаггIаш бола бекхам

Цкъа цхъа саг, ший говр яйна, из лаха араваьнна хиннав. Наькъаш тохкаш, хьунашка хьожаш, цхъан лоаматIанийсвеннав из, лоама юкъе кIоарга аьли а долаш. Цу аьлех тIехвала дагахъа ер IокIалваьлча, укхунна боккха текхарг байнаб, меттагIбала йиш йоацаш, лоамара чубежача боккхача кхеро цIог лаьца.

Белхаш, Iокадаб из укх сагага, ше кIалхарбаккхарах дехар деш:

- ГIо де сона укх балех кIалхарбала, аз боаггIаш бола бекхам бергба хьона!

Сага, бIаьха бекъа хъа а ийца, кхера меттагIбаьккха, кIалхарбаьккхаб текхарг.

- Геттара дика да, - аьннад текхарго, - хIанз аз боаггIаш бола бекхам бергба хьона!

Сага хаьттад:

- Фу яхилга да хъа из – «боаггIаш бола бекхам» яхилга?

- Хьо аз вер да-кх, - аьннад текхарго.

- Из-м дIа-хъа хаьттача бакъахъа да вай, - аьннад сага. - Иштта-м хила йиш яц из.

Наькъа дIадолхаш, чан тIакхаьчад уж шиь. Сага хаьттад чанга; «боаггIаш бола бекхам» фу яхилга да, аьнна.

Чано валар да аьннад.

- Гой хьона, чано а валар да йоах, - аьннад текхарго, - хIанз аз хьо вуаргва.

Боллел, кхы а хоаттаргдар вай, аьнна, дIахо болхаш, берза тIакхаьчаб уж.

Цунга хаьттача, «валар», аьнна, жоп деннад цо а.

- ХIанз-м хIаьта а вуаргвар аз хьо, - текхарго аьлча, сага дехар даьд:

- Кхы а цхъаннега мукъагIа хоаттаргдар вай, - аьнна.

Кастта цогала тIакхаьчад уж. Цунга хаьттача, цо а «валар» аьнна жоп

делча, текхарго аьннад:

- ХIанз-м ца виача варгвац хьо!

Из хезача цогало аьннад:

- Сабардел, из-м тахка дезаш хIама да. Ше ма дарра, юххьанца денз хьадувцал.

Сага дIадийцад:

- Кхетадой Iа? КIоаргача аьли чу кхеро цIог а лаьца уллаш бар ер текхарг, - аьнна, из дувца волавелча, цогало аьннад:

- Ше хиннача беса хьабIарга ца дайча, сона къоасталуц ер. Хьадоллел, из хиннача дIагIоргдар вай, из доладеннача.

Баха ераш дIакхаьчача, цогало аьннад сагага:

- Бекъа гIорттабийя, кхера хьальайбе Iа.

ТIаккха текхаргага аьннад:

- Iа хьай цIог дIакIалдоллал.

Вокхо дIакIалделлача, цогало сагага дийхад, кIеззига бекъа мелбалийтар. ТIаккха текхаргага хаьттад:

- Цу хана халагIа дарий?

- ХалагIа дар, - аьннад вокхо.

Кхы а бекъа Iомелбалийтаб цогало. ТIаккха юха а хаьттад:

- ХалагIа дарий цу хана?

- ХалагIа дар, - аьннад тIаккха а текхарго.

Юххера цогало беррига а бекъа хьаарабаккхийтаб, кхера ший дерригача дозалца цIога IотIабужаш. Цогало юха а хаьттад текхаргага:

- Цу хана дар халагIа е хIанз да?

- ХIанз да-кх халагIа, цу хана аттагIа дар, - аьннад текхарго.

- ХIаьта иштта дIаалла хьо. ХIанз боаггIача беса бекхам хиннаб укхох! - цогало а аьнна, саги цогали дIадахад. Текхарг цига илла-илла, кхы кIалхарбаккха саг а воацаш, беннаб.

*Таржам даьр Озанаькъан
Салмана Iаддрохьим.*

Гудантанакъан Д. сурт

Коазой Нурдин

Сеткъаргаш

Бийса я. Ши сеткъарг ягӀа моажолга тӀа, сигала урагӀа хъежаш: дади-сеткъарги виӀий-воӀ-сеткъарги. Еррига сигале хъалйиза цӀераш я сигала кьегаш.

– Дади, – йоах виӀий-воӀа-сеткъарго, – ма дуккха сеткъаргаш гульӀеннай тховсара сигала!

– Сеткъаргаш яц уж, седкый да, – йоах даде. – ЦӀераш я уж сигала йоага. Царех цӀи йоежа-ча, укхаза, лаьтта, хъахул керда сеткъарг.

Цу хана сигалара седкьа йобе-жар.

– Дади, дади, – кхайк виӀий-воӀ-сеткъарг, – бӀаргабай-рий хьона йобежа седкьа?

– ХӀанз керда сеткъарг хъахилар вай баь тӀа, – йоах даде-сеткъарго.

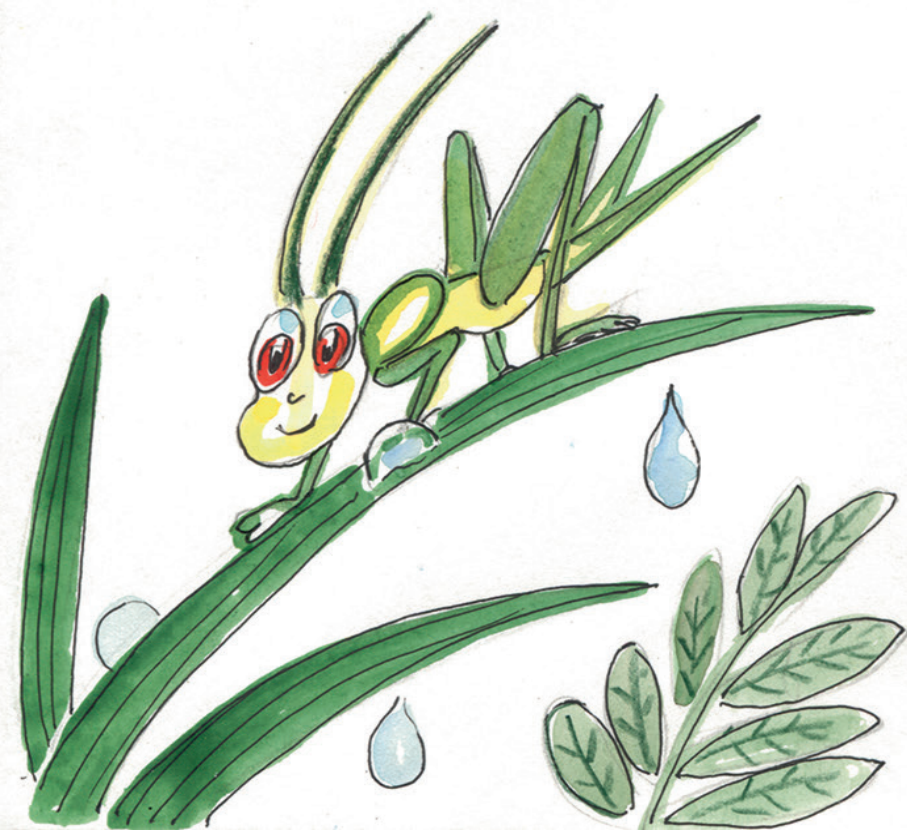
Баскилг

Гуйранна, малх хьалбоалла-шехь, сомадаьннад баскилг. Баь тӀагӀолла кхувсалуш лел из, баь-цаш тӀареи зизаш тӀареи тхир йо-легадеш. Хоза хет баскилга кхув-салуш лелаш, тхирал лувчаш.

Цхьан моажолга тӀа бижа илла ювмоза сомабаьккхар цо. ЦӀогӀа детт эгӀазбахача ювмозо:

– Фуд Ia леладер, ва баскилг?! Со хӀанз хьона дӀакачбоагӀе, ховргда хьона, баскилг, мел ира я са юв!

БаскилгӀа-м дӀахазац цун цӀо-гӀа. Гаьна а даьнна, додаш да из, баь тӀагӀолла кхувса а луш.

Хамхой Дауд

Рузкъя Іайра

Цоге цлагла
Рузкъя Іайра,
Хъа мел дечох
Хулаш хайра.

Цоги царга
Дика хъожар.
Даа, мала,
Лоаттадора.

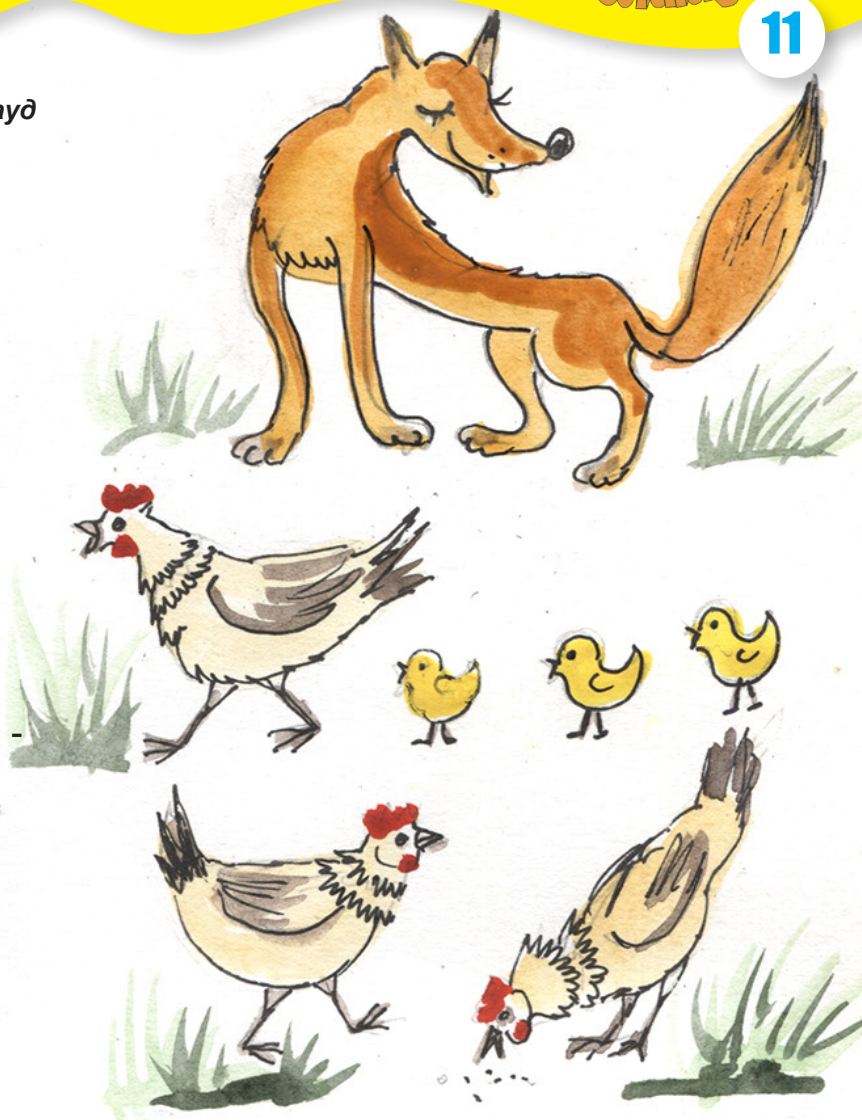
Цоги доаллар
Даим балха;
Арадаьнна,
Рузкъя лаха.

Цоги да хланз,
Дика хъегаш.
Цоге цлагла
Яй ба кхехкаш.

Котам ийцар
Цоге шийна,
Котамий фу
Дезаденна.

- Къел дӀаяргъа, -
Аьлар цоге, -
Мекъя воацаш,
Іа къахъеге.

Фу доладир
Котамаша,
Ков хъалдизар
КӀоригаша.

Яхар дел

Битал харцахъа,
Лелараш.
Яхар де
Цатугараш.

Водар дита,
Хъа ца деш;
Вахар атта
Хургдолаш.

Дика оамал
Іомаел.
Хъайга нане
Яхар дел.

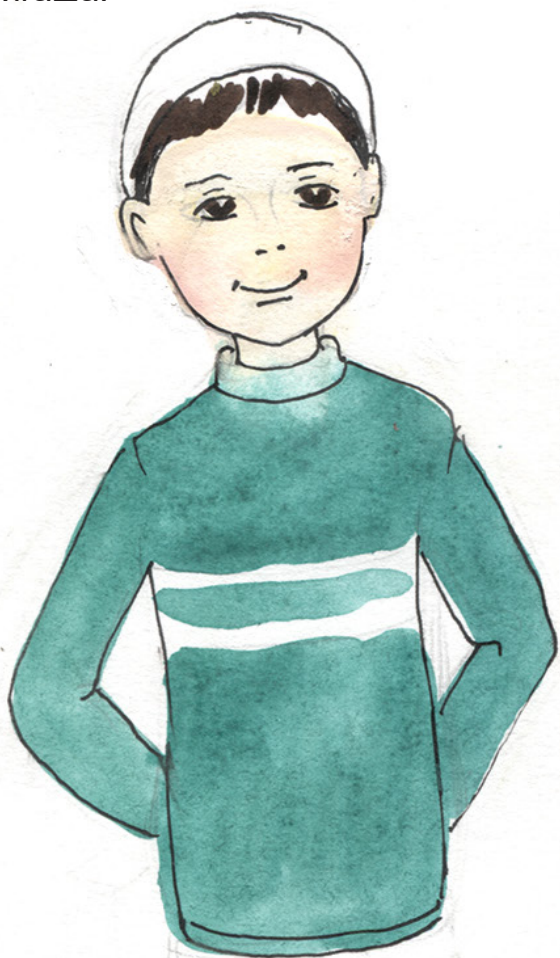
Хъаькъал деза
Вахар зе,
Нийсача новкъа
Борал де.

Іа, къахъегаш,
Бахал мул.
Хъайна могоар
Іа хъадел.

Дега йовхал,
Кхо ца еш,
Хилал наха
Безам луш.

Дешар деша,
КӀаьд ца луш,
Хъаькъал долаш
Хургволаш.

01.02.24 шу
Іаьлий-Юрт

Iарчакханькъан Сали

Заман белгало

Тамаш йолаш
Да-кха тахан
Лоамашкара вахар;
Гув дIаболла
Хьал ца кхоачаш,
Йоаллар нус я яхар.

ВанагI, фуд-хьогI
Укх дунен тIа
Сара-лура доаллар?
ХIанз а шецца
Хьалдаланза
Бер да машин лоаллар.

Гудантанькъан Д. сурташ

Ахкан малх

Кхесташ
Латтача
Аьлхо
Санна,
Воагаву
Маьлхо.

Бота
Лелаш хул
Дилла,
Iala лорд
Керта тIа
Тилла.

Салиханов А.

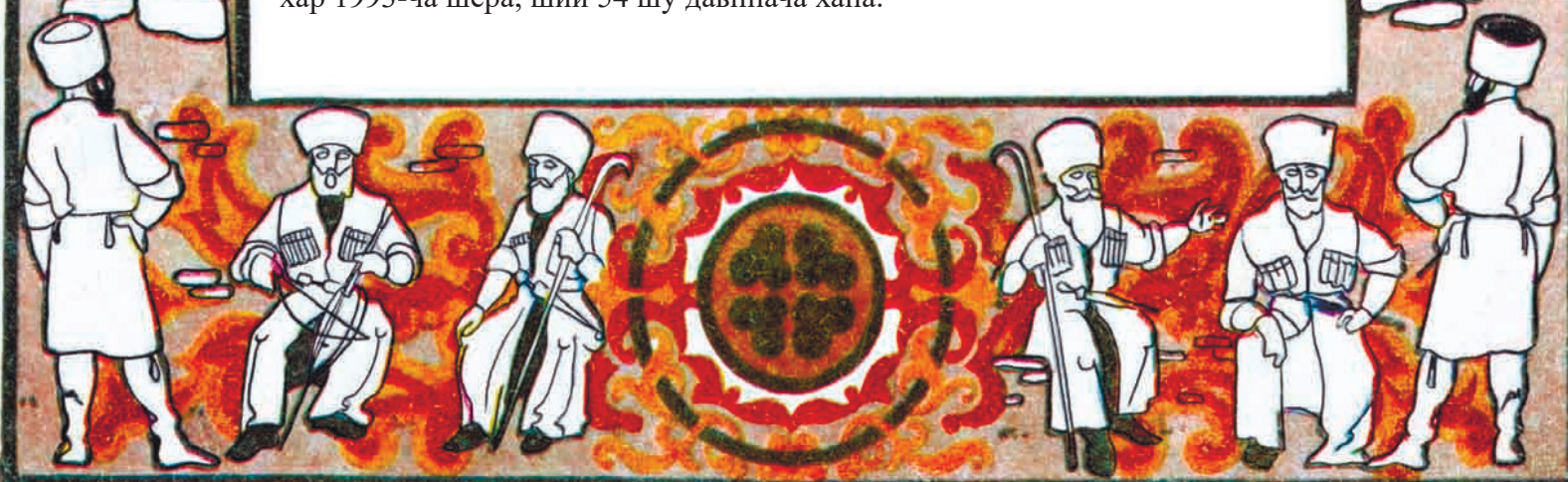
Дзейтанаькъан Хьусена Хьажбикар

Дзейтанаькъан Хьусена Хьажбикар ваь хиннав 1939-ча шера оагІой бет-та цхьоалагІча дийнахьа, МагІалбика кхален Ачалкхе яхача юрта Дзейтанаькъан Индарбе Хьусенеи Аькхенаькъан Иналкьий Хазиханеи дезале. Сов хьалха да валар бахьан долаш, кхы бер хиннадац цар дезале, из цхьа кІаьнк воацар. Вай мохк бохабеча хана, пхи шу даьнна хиннав Хьажбикар. ЦаІ мара воацача цунна цу халача хана наьна йовхал теачох тара да, хІана аьлча дукха бераш хилча, уж лораде хала хинна хургдар нанна. Уж баха бохийт Казахстан Талды-Кургански областа Андреевски кхален Андреевка яхача юрта. Ишколе деша а цига вода из. 1957 шера дикеи тІехдикеи дешаш чакхвоал вай мехкахо. ЦІадахка мукъа белча, цар дезал Шолжа-ГІалий тІа баха боагІа. Итт класс яьккха воаллаше а, Москверча полиграфически институте деша отт Хьажбикар. ХІаьта 1963 шера из чакх а йоаккх. Юха цІаваоагІа из ший республике. Нохч-ГІалгІайчен культуран министерствонна чуйоагІача полиграфиздата производственни отдела керте оттаву хІетта институт яьккха зІамига саг. 1964-ча шера полиграфиздат дІайоаккх, хІаьта Хьажбикар балха хьожаву Министрий Совета чуйоагІача кепайоазонах йолча урхаллен керттера инженер волаш. 1972 шера цох хьаю зарба тохарах, полиграфех, книжкаш дохкарах йола урхалле. Цу балха тІа хул из 1976-ча шерга кхаччалца.

1976-ча шера Хьусена Хьажбикар хьожаву И. Заболотне цІерагІча республикански типографе директоралла. Из болх 1983 шерга кхаччалца бу цо. Цо кулгал деча юкъа типографи котийиннай РСФСР кепайоазон предприятишта юкье яьржача социалистически яхье, цунна тешал деш яр вай мехкахошта енна карара кара тела ЦІе байракх. 1980-ча шера типографе хьалхара моттиг йоаккх Шолжа-ГІалан Ленински кхален промышленни предприятишта юкье. 1983 шера из хьожаву Нохч-ГІалгІай книжни издательствон директоралла, дІахо типографеца вІашагІ а теке, цох хьаду «Книжка» оала зарбан-полиграфически цхьанкхетар. 1993-ча шерга кхаччалца, цига директор волаш, къахьег цо. Советски кепайоазонца беркате болх барах, дуккха совІаташ а сийлен грамоташ а тийннаяр Хьажбикара. Царна юкье яр «Къахьегамца белгалвалар» (1981) яха майдилг. Из вар «Кепайоазон тІехдика болхло» (1977), журналистий Союза доакъашхо, полиграфе а издательствай Илма-технически а хІарман председатель. 1990-ча шера Сийлахь-боккхача Даьймехка тІема доакъашхой йоакхо ярах, нах безаш, эздел долаш хиларах, сийлен грамота еннайр цунна.

1965-ча шера денз, цунна уллув йолаш, вахар новкъост йолаш, чакхьаьнай цун фусам-нана Котаганаькъан Берснакьий Хаифа. Цхьана бахаш, Хьажбикареи Хаифаси кхоь дезалхо кхеваьв: ши воІи йоІи - Асланбек, Адам, Аза.

Дуккхача наха бохам боаккхаш, Дзейтанаькъан Хьусена Хьажбикар кхелхар 1993-ча шера, ший 54 шу даьннача хана.

Дошо фуаш деш хинна глаж

Цхьа саг хиннав Гермес чоагIа кьоабалвеш, из бахьан долаш Гермеса цунна дошо фуаш деш йола глаженнай. Бакъда вож, сих ца луш, рузкъа Iоаде дага хиннавац: из тийша хиннав глаж чура дошо хиларах; цудухьа, хьем ца беш, урс хьекхад цо коа Iарча оалхазара. Цун уйла кхоачашхиннаяц, цул совгIа, дошо фуаш доацаш а висав из, хIана аьлча глажа чухьа чураш мара хIама хиннаяц.

Иштта, доккхагIча диканга сатувсаш, цкъаза шоашка хинначох а боалаш хул цIаьрмата нах.

Лехьи цогали

Лехьо шийна баха хержа хиннай, хин йистерча комсапта гонахьа яь кокай карт. ЙIаьххача хана дийлха догIаш бахьан долаш, хий Iаьржа дена, карт Iойихьай; блехал кокай саьргех тоссабенна, хи тIагIолла IубоагIаш хиннаб. Из бIаргадайна цогал, аркъалдаха деладеннад:

- Телха кема да сона гур-м, цох тара ва наькахо а; вешта, наькахочунга хьежжа да-кх кема а.

Таржам даьр
Iарчакханаькъан Сали.

Бе герз а дац, кьуна никъ а луц.

(Члгә)

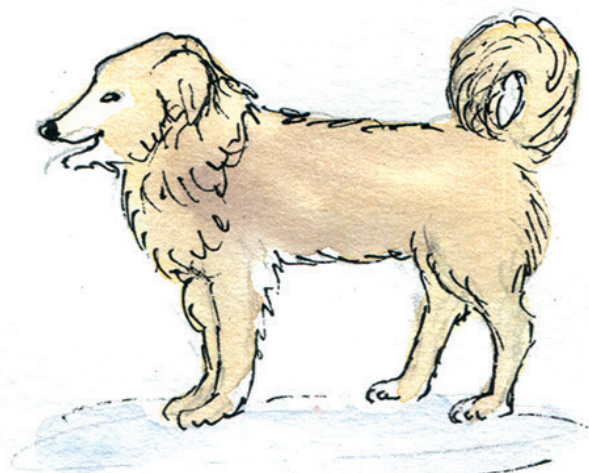
Бераш-кераш, кога хьаркхингаш,
когех йоахка аьшка бакъилгаш.

(Корсапогаш)

Берза фу, жена - лу, коа тла - хаьхо,
сона - доттагла.

(Жлгә)

Гудантанакъан Д. сурташ

Беша юкье латт из, цхьа ког мара цун бац.

(Мунда)

Боабашк - хи чу, цлогилг - карта тла.

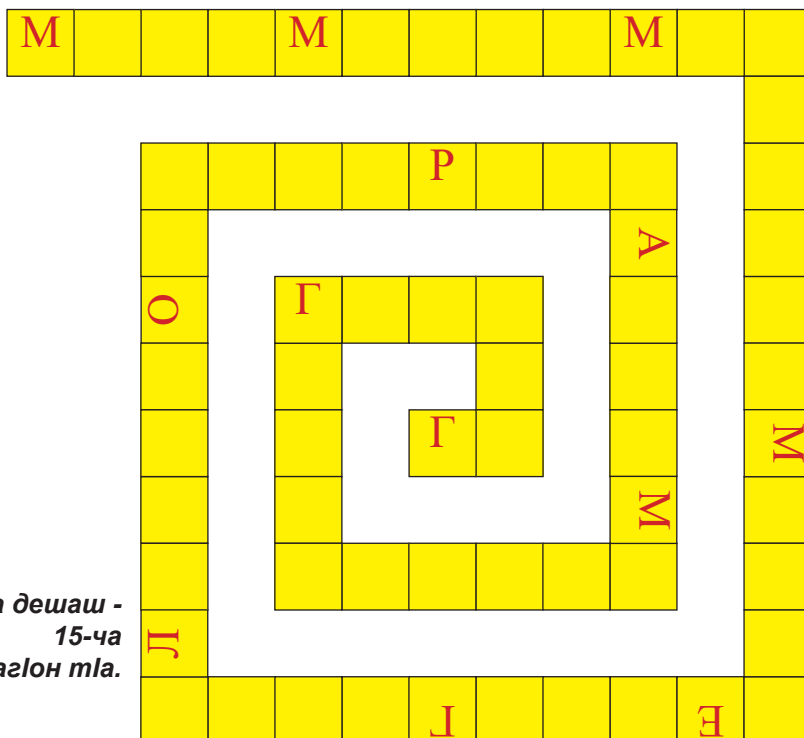
(Кодилг)

Чайнворда дешаш:

Мукъам, масхам, мутаалам, мукъале, старг, гургал, лоалахо, оркестр, рузкъа, ал-там, мустагударг, гидуарг.

Белгалдаьхача алапашта юкье оттаде деза дешаш Ючуязде.

Эша дешаш -
15-ча
оаглон тла.

Оттаяр ва Тоачанакъан Абубакар, Сурхо тлара ООШ, 5 «б» класс.

Гадаборш.

Фото: Т. Агиров

Дошлорг

Баскилг (да) – кузнецик.

Викал (ва) – представитель
чего-то или кого-то.

Гидуарг (я) – подсолнух.

Етарг (я) – гузка.

Кока (я) – тёрн.

Лехь (ба) – гадюка.

Масхам (да) – квас.

Мукъам (ба) –

мотив песни.

Наькахо (ва) – пловец.

Сеткъарг (я) – светлячок.

Тугаск/Бетгадуарг (да) –
редиска.

Хорсам (да) – репа.

Детский журнал «Селаад»
(Радуга) №4, 2025 г.

Учредитель:

ГАУ РИ «Издательский дом
«Сердало».
Издается с сентября 1986 года
на ингушском языке.

Зарегистрирован Управлением
Федеральной службы
по надзору в сфере связи,
информационных технологий
и массовых коммуникаций
по Республике Ингушетия.
Регистрационный номер
ПИ № ТУ06 - 00029
от 19 сентября 2019 г.

Главный редактор

Гагиева М.М.

Художник: Д. Гудантова

Дизайн: И. Курскиев

Сдано в набор 12.04.2025 г.
Подписано к печати 25.04.2025 г.
Дата выхода в свет 29.04.2025 г.
Формат 60x84 1/8.
Бумага офсетная.
Печать офсетная.
Уч.-изд. л. 2,2.
Тираж 2000.

Адрес редакции и издателя:

386101, Республика Ингушетия,
г. Назрань, пр. И. Базоркина, 60.
Сайт: selaad.ru.
Email: selaad.ri@mail.ru
Телефон: 8 (8734) 77-11-84.

Отпечатано

в ООО «Бланкиздат»,
357600, Ставропольский край,
г. Ессентуки, ул. Никольская, 5.